

«Робота з європейськими клієнтами суттєво відрізняється від роботи з українським бізнесом»

Володимир МІСЕЧКО, керуючий ПАРТНЕР МІСЕЧКО&PARTNERS, розповів про головні досягнення своєї компанії у 2018 р., ставлення до інноваційного хайпу в юрбізнесі, представництво компанії в Польщі, а також про необхідність пошуку балансу між управлінською та юридичною роботою керуючого ПАРТНЕРА юридичної фірми

Читайте на стор. 4

Нові кодекси – інші витрати

З оновленням процесуального законодавства зміни торкнулися тих розділів кодексів, які визначають види судових витрат, порядок їх стягнення та розподілу. Детальніше про це розповіла адвокат, старший юрист IBC LEGAL SERVICES **СВІТЛАНА БАГДАШКІНА**

Читайте на стор. 38

Зарплата в конверті: втрачає працівник чи держава?

стор. 7

Судова реформа: очікування та реальність

стор. 20

Валютне регулювання по-новому: до чого потрібно бути готовим?

стор. 34

Особливості виконання комерційних контрактів в умовах воєнного стану

28.11.2018 р. в 10 областях України та внутрішніх водах України Азово-Керченської акваторії було введено воєнний стан. Згідно з чинним законодавством, воєнний стан означає «особливий правовий режим», який передбачає, з одного боку, надання відповідним органам державної влади додаткових повноважень, а з іншого — тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини й громадя-

нина, прав та законних інтересів юридичних осіб з метою внутрішньодержавної підготовки для відсічі можливої агресії. Воєнний стан введено на 30 днів. Попри те, що спеціальний закон про введення воєнного стану набув чинності 28.11.2018 р., РНБО уточнила, що воєнний стан діє до 14:00 26.12.2018 р.

Закономірно, що для бізнесу актуалізувалися питання про те, чи може запровадження воєн-

ного стану в окремих регіонах України вплинути на його поточні комерційні контракти; чи означає воєнний стан автоматичне звільнення від договірних зобов'язань; що робити, якщо неможливо виконати контракт; які наслідки для українського контрагента може мати невиконання контракту в умовах воєнного стану.

Продовження на стор. 28

Особливості виконання комерційних контрактів в умовах воєнного стану

Володимир ЯРЕМКО,
радник Sayenko Kharenko

Аліна ДАНИЛЕЙКО,
юрист Sayenko Kharenko

Закінчення. Початок на стор. 1

Потенційний вплив воєнного стану на поточні комерційні контракти

Наразі зарано говорити про якісь конкретні ризики та наслідки введення воєнного стану для бізнесу, оскільки спеціальний закон, яким введено воєнний стан, містить лише загальні положення. Все залежить від того, які конкретно заходи воєнного стану будуть вжиті. Станом на 03.12.2018 р. триває підготовка конкретного плану заходів в окремих областях

- тимчасове відчуження майна для потреб держави;
- заборона торгівлі алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, вилучення технічних засобів зв'язку з підприємств;
- використання потужностей і трудових ресурсів підприємств для потреб держави.

Враховуючи нинішню географію воєнного стану, очікується, що запровадження цього режиму може мати вплив, насамперед, на агросектор, транспортно-логістичний бізнес і проекти у сфері відновлюваної енергети-

ти Маріуполі. Все це може призвести до збільшення навантаження на залізницю та спричинити затримки у поставках, запланованих наземним транспортом.

Також це стосується компаній, які залучені до будівництва об'єктів відновлюваної енергетики. Наприклад, саме у Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Херсонській областях, на території яких зараз введено воєнний стан, найбільший показник введення потужностей вітряної електроенергетики. Безперечно, в цьому секторі компанії можуть зіштовхнутися з необхідністю призупинити виконання або переглянути строки та умови вже укладених контрактів на поставку обладнання для будівництва чи обслуговування тих самих вітряних електростанцій.

Неможливість виконати договірне зобов'язання вчасно та в повному обсязі є не лише репутаційним ризиком для будь-якої компанії, але й може взагалі поставити під питання подальшу взаємодію з поточними контрагентами. Тому незважаючи на воєнний стан, компаніям варто вжити всіх можливих заходів для виконання договірних зобов'язань. Якщо ж стає очевидно, що внаслідок воєнного стану виконання контракту є неможливим, тоді для збереження відносин з бізнес-партнерами та уникнення зайвих витрат на судові розбірки варто звернутися до правового механізму звільнення від відповідальності за невиконання внаслідок форс-мажору.

Чи є воєнний стан форс-мажором?

Однією з підстав «добросовісного» невиконання договірних зобов'язань є форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили). Згідно з чинним законодавством, особа звільняється від відповідальності за порушення контракту, якщо вона доведе, що таке порушення сталося внаслідок непереборної сили або у разі виникнення обставини, яку сторони в договорі між собою віднесли до форс-мажору.

Такий підхід також закріплений у ч. 1 ст. 79 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 р., якою встановлено, що сторона не несе відповідальності за невиконання будь-якого зі своїх зобов'язань, якщо доведе, що воно було викликано неперешкодою поза її контролем,

а також що від неї нерозумно було очікувати прийняття до уваги цієї перешкоди під час укладення договору або уникнення чи подолання цієї перешкоди та її наслідків.

Розділ про форс-мажорні обставини є стандартним в більшості контрактів (зокрема, зовнішньоекономічних). Проте у разі його відсутності в контракті застосовуються норми законодавства про звільнення від відповідальності за невиконання у випадку настання обставин непереборної сили.

Згідно з чинним законодавством України, форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, які об'єктивно впливають на виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків за законодавчими та іншими нормативними актами, дію яких неможливо було передбачити та дія яких унеможливило їх виконання протягом певного періоду часу. Невичерпний перелік форс-мажорних обставин наведено в Законі України «Про торговельно-промислову палату».

Варто зауважити, що «воєнний стан» прямо не зазначається в цьому переліку. Однак враховуючи зміст та заходи воєнного стану як «особливого» правового режиму, який вводить у разі збройної агресії чи загрози нападу, зрозуміло, що під визначення форс-мажорної обставини щонайменше підпадають заходи, які можуть бути запроваджені в межах воєнного стану: «введення комендантської години», «примусове вилучення майна», «захоплення підприємств», «закриття морських протоків», «заборона (обмеження) експорту/імпорту», «тривалі перерви в роботі транспорту, регламентовані умовами відповідних рішень та актами державних органів влади».

У зв'язку з введенням воєнного стану Торгово-промислова палата України (далі — *ТПП України*) вже підготувала інформаційну довідку стосовно того, що введення воєнного стану саме по собі не є форс-мажорною обставиною, оскільки відповідно до законодавства України засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) на підставі загальних ситуацій та/або введених/чинних режимів не передбачається.

У розрізі договірних відносин це означає, що саме по собі введення воєнного стану не є підставою для невиконання чи призупинення виконання зобов'язань

Незважаючи на воєнний стан, компаніям варто вжити всіх можливих заходів для виконання зобов'язань

України. Наразі воєнний стан провадиться відповідно до типового плану заходів запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у додатку до Постанови КМУ від 22.07.2015 р. №544.

За змістом цей типовий план дублює положення Закону України «Про правовий режим воєнного стану». З позиції виконання комерційних контрактів, реально вплинути на бізнес можуть такі заходи:

- перевірка документів, транспортних засобів, багажу та вантажів;
- встановлення особливого режиму в'їзду та виїзду, обмеження руху транспортних засобів;

ки. Зокрема, це стосується компаній, які повністю або частково ведуть свою діяльність в областях дії воєнного стану, є сторонами міжнародних комерційних контрактів чи надають експедиторські послуги.

Наприклад, в Азові вже посилено охорону портів та контроль за рухом суден, що хоча і не свідчить про припинення роботи, проте може спричинити додаткові затримки у поставці товарів через посилені перевірки та незаконні підвищення вартості морських перевезень. 04.12.2018 р. відбулося лише часткове розблокування українських портів у Бердянську

за контрактами. Натомість форс-мажор може бути засвідчений щодо кожного окремого договору, виконання якого стало неможливим через наявність воєнного стану.

Передумови та особливості застосування форс-мажору в конкретному контракті

Якщо виконання контракту стоїть під питанням через низку обмежувальних заходів, компанія може отримати засвідчення того, що для цілей такого контракту воєнний стан або конкретний захід воєнного стану є форс-мажорною обставиною. Порядок засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) встановлюється Регламентом засвідчення ТПП України та регіональними торгово-промисловими палата-

стити, але час, місце, тривалість, наслідки їх настання неможливо передбачити на момент укладення договору;

- невідворотність, тобто обставини знаходяться поза контролем сторін і не пов'язані з їхніми діями, неможливість альтернативного виконання;

- причинно-наслідковий зв'язок між обставиною/подією та неможливістю виконання боржником своїх конкретних зобов'язань за договором.

На практиці можуть виникнути питання щодо того, яка зі сторін договору має ініціювати засвідчення форс-мажору, протягом якого строку необхідно надати підтвердження настання форс-мажору, який документ буде прийнятий контрагентом як достатній доказ форс-мажору тощо.

продавець повідомив покупця про обставину протягом 7 днів з моменту її появи або не пізніше ніж через 21 день до початку періоду поставки, залежно від того, який період починається пізніше. Якщо форс-мажор триває понад 21 день після закінчення періоду поставки, тоді покупці отримують право розірвати контракт у частині невиконаних зобов'язань, надіславши продавцю про це повідомлення протягом доби після закінчення 21 дня періоду поставки. В протилежному випадку контракт залишається чинним ще протягом 14 днів, після чого його дія автоматично припиняється, якщо форс-мажор триває.

ТПП України vs регіональні ТПП

Окрім того, на практиці може виникнути питання про те, до кого потрібно звертатися (до регіональних ТПП чи до ТПП України). ТПП України, відповідно до ст. 14 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», здійснює засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) з усіх питань договірних відносин, інших питань, а також зобов'язань/обов'язків, передбачених законодавчими, відомчими нормативними актами та актами органів місцевого самоврядування, окрім договірних відносин, в яких сторонами уповноваженим органом із засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) визначено безпосередньо регіональну ТПП.

З огляду на зазначене, регіональні ТПП можуть засвідчувати

форс-мажорні обставини з усіх питань, що належать до компетенції ТПП України. Однак це правило не поширюється на засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), що стосуються зобов'язань за умовами:

- зовнішньоторговельних угод та міжнародних договорів України;

- зовнішньоекономічних договорів, контрактів, типових договорів, угод, в яких безпосередньо передбачено віднесення такої функції до компетенції ТПП України;

- договорів, контрактів, типових договорів, угод між резидентами України, в яких безпосередньо передбачено віднесення такої функції до компетенції ТПП України (п. 4.1, 4.2.).

За вказаними зобов'язаннями форс-мажор може засвідчувати лише ТПП України. Як вбачається зі змісту Закону України «Про затвердження Указу Президента «Про введення воєнного стану в Україні» та Закону України «Про правовий режим воєнного стану», немає жодних спеціальних приписів щодо компетентних органів.

Отже, воєнний стан сам по собі не є форс-мажором, а тому господарська діяльність триває у звичному режимі. Навіть якщо постає питання про неможливість виконати певний договір внаслідок воєнного стану, перш ніж припинити виконання будь-яких зобов'язань за контрактом, потрібно детально проаналізувати, чи дійсно в конкретній ситуації воєнний стан може перешкодити невиконанню контракту, які саме заходи воєнного стану можуть до цього призвести, а також хто може засвідчити форс-мажор. [M](#)

Воєнний стан сам по собі не є форс-мажором, а тому господарська діяльність триває у звичному режимі

ми (далі — ТПП) форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили).

Засвідчення дії форс-мажору здійснюється ТПП України та регіональними ТПП за заявою зацікавленої особи шляхом видачі сертифіката про форс-мажорні обставини. Водночас, навіть якщо виконання контракту стало неможливим внаслідок воєнного стану, для засвідчення форс-мажору необхідна наявність низки передумов, які заявник має довести перед ТПП України/регіональними ТПП:

- надзвичайність обставин;
- непередбачуваність, тобто незважаючи на те, що факт настання таких обставин можна припу-

Звертаємо увагу, що найчастіше порядок дій сторін у випадку настання форс-мажорної обставини передбачений контрактом. Зокрема, сторони встановлюють строк, протягом якого інша сторона повинна отримати підтверджувальні документи про настання форс-мажорної обставини, а також надати ці документи контрагенту.

Наприклад, у типових договорах поставки зернових (за правилами GAFTA), залежно від способу поставки (ІНКОТЕРМС), змінюється алгоритм дій сторони, яка посилається на форс-мажор. Зокрема, CIF (ст. 19) передбачає припинення дії контракту на термін дії форс-мажору за умови, що

